

Doneski k Vodnikovemu življenjepisu.

Za stoletnico pesnikove smrti († 8. januarja 1819) napisal dr. Josip Mal.

Bilo je že pred par leti, ko sem naletel v kranjskem deželnem arhivu na lastnoročno pisano Vodnikovo vlogo, da se mu za predelavo njegove zgodovine dovoli vpogled v repertorije in akte deželnih stanov. To me je napotilo, da sem začel zadevo sistematičneje preiskavati ne-le v navedenem, marveč po vseh javnih ljubljanskih arhivih, kjer sem upal, da mi bo mogoče zaslediti kaj več podatkov in podrobnosti iz življenja prvega našega pesnika.

Ni me varalo moje pričakovanje! Razen arhiva c. kr. finančne prokuratorie, kjer je v repertorijih zabeležena cela vrsta aktov iz časa Vodnikovega javnega službovanja, a so bili ti spisi pozneje brez izjeme vsi škartirani, sem našel povsod drugod, kjer sem v tej zadevi potkal, razmeroma bogato gradivo, ki ga s tem podajam slovenski javnosti ob času, ko obhajamo stoletnico smrti pevca naše resnične Ilirije oživljene.

Ni bil moj namen, podati zaokrožen, celoten Vodnikov životopis, to bodi naloga našim slovstvenim zgodovinarjem, katerim sem hotel le olajšati delo in jim pripraviti gradiva in virov iz krajev, kamor le redkokdaj zaide noga naših slovničarjev. Upam, da bo na podlagi te objave mogoče popraviti marsikako netočnost in si razjasniti mnogotero doslej temno točko iz Vodnikovega življenja, v katerega bomo mogli vplesti še nekaj novih, dozdaj nepoznatih momentov.

Ko objavljam v naslednjem načrpani material, naj še pripomnim, da sem se držal pri tem večinoma kronološkega reda ter se oziral na že dosedaj znane dogodke in podatke le v toliko, kolikor je bilo za razumevanje podanega gradiva neobhodno potrebno. V svrhu morebitne kontrole, ali če bi se morda hotel kdo o kaki zadevi iz vira samega poučiti, sem pristavil povsod tudi točno navedbo glede proveniencie zbranih arhivalnih doneskov.

Ko je Vodnik zapustil samostansko zidovje in se pridružil delovanju svetne duhovščine, je moral dokazati predvsem tudi svojo vsposobljenost za šolskega kateheta in se podvreči predpisanemu konkurzu, ker je bilo to po obstoječih določilih neobhodno potrebno za dosego kakršnegakoli si bodi beneficija. Zato vidimo, da potrjuje dne 27. junija 1788, l. ravnatelj ljubljanske normalne glavne šole Anton Mulič, da je obiskoval Valentin Vodnik pri-

vatno na njegovi šoli katehetsko-pedagoška predavanja, in da je pri zadevni skušnji dokazal, da je zaslužil glede načina primerne kateheze prvi red.

V istem času (7. junija 1788) je graški gubernij glede na poročilo ljubljanske kresije nastavlil Vodnika kot kateheta na blejski šoli z zatrdilom, da se bodo po njegovi vporabnosti ob dani priliki nanj ozirali.

To je bilo neposredno predno je šel Vodnik za kaplana v Ribnico, kjer ga novomeški okrožni urad (2. maja 1792) zadnji čas njegovega tamkajšnjega službovanja »z ozirom na izredno vestnost ter znano spretnost« na njegovo prošnjo z dne 24. aprila 1792 potrjuje kot kateheta na ribniški trivialki, dokler bo tam v dušnopastirski službi, za kar ga je imenoval že tamošnji dekan dne 15. decembra 1791.

Med tem časom je bila razpisana ena izmed petero novih župnij, ki so se v zmislu odredb in navodil cesarja Jožefa II. ustanovile tudi na tleh blejskega gospostva (Koroška in Bohinjska Bela, Bohinjska Bistrica, Ribno, Gorjuše). 4. avgusta 1792 prosi Vodnik iz Ribnice za gorjuško kuracijo, katere patron cum pleno jure je bil briksenški škof kot imejitelj blejskega gospostva (glasom gubernijskega odloka 24. aprila 1788). Knezoškofijski ordinariat ljubljanski predlaga nato 14. avgusta 1792 kot edinega kompetenta Valentina Vodnika, »der alle hiezu erforderlichen Eigenschaften besizet, und noch dazu in Rücksicht seiner, durch die im May Monate des vorigen Jahres überstandene Konkurs-Prüfung, wo er die erste Klasse mit Vorzug erhalten hat, durch sein durchgehends untadelhaftes Betragen alle Empfehlung des Ordinariats verdient.«

Rešitev Vodnikove prošnje pa ni datirana s 4. oktobrom, kot je Levec¹ okrajšavo napačno čital, marveč s 4. decembrom 1792: okrajšava X ber ne znači števila meseca, marveč je običajna »govoreča« okrajšava, X = decem.

Stvar je tudi sicer utemeljena: kajti še 23. novembra 1792 se pritožujejo Zg. Podjeljani, da nočejo biti vfarani novi župniji na Koprivniku »worauf noch kein Geistlicher ausgesetzt ist«, katera trdi-

¹ Fr. Levec, Listine in pisma iz Vodnikovega življenja. Ljubljanski Zvon IX (1889), str. 396. — Odtod je povzel napačni datum tudi Vidic, Valentin Vodnik, der erste slovenische Dichter (Archiv f. slav. Phil., XXIII, 1901, str. 392).

tev bi pa bila neresnična, ako bi bil Vodnik res že oktobra imenovan.

Vaščani iz Zg. Podjelj so se namreč na vse pretege branili, da bi jih priklopili novoustanovljeni fari in niso hoteli k stavbi nove cerkve in župnišča prispevati niti s stavbnim gradivom, niti z roboto ali denarjem, radi česar so Koprivničani zaplenili nekaterim posestnikom vsakemu po eno kravo, kar pa so kmalu zopet vrnil. Vršile so se komisije in ob tej priliki je župnik iz Boh. Srednje vasi sam izjavil, da je zanje ugodnejša in bližja koprivniška (gorjuška) fara. Pri nekem takem obhodu (12. julija 1793) je bil tudi Vodnik navzoč. Zdi se, da je Podjelčane krepil v njih trdovratni vztrajnosti srednjevaški kaplan, tako da so faktično do danes ostali pri svoji stari fari.

Nekako obenem s svojo prošnjo je pisal Vodnik 9. avgusta 1792 iz Ribnice blejskemu oskrbniku Ignaciju Novaku, s katerim je bil še izza svojega blejskega službovanja dobro znan. Morda ga je administrator sam animiral, da je prosil za razpisano župnijo. Vsekakor pa bi iz načina, kako se to pismo začinja, mogel upravičeno sklepati, da se je med obema razgovor o tej zadevi že preje pletel in ne šele pričel: »Mein Entschluß hat seine Richtigkeit; ich reiche meine Bittschrift für Gorjushe ein. Dabei habe ich die Ehre Sie zu bitten, daß das Geschäft nach Möglichkeit beschleuniget werde, damit ich noch bei besserer Witterung den Ort selbst besichtigen könne, um sodann meine Beowachtung machen zu können, mit was ich mich versehen und einrichten müsse.«

Vodnik prosi dalje oskrbnika, da bi mu še za tisto zimo preskrbel krme za enega konja in eno kravo ter za stavbo hleva, ali pa, da bo mogel živino čez zimo saj pri kakem sosedu spraviti. Želel je tudi, da bi mu oskrbel nekaj stolov in par miz vsaj iz mehkega lesa ter posteljnjak: »Ich werde meinerseits mich allzeit befeissen, mich als Ihren besten Nachbarn und Vasallen zu betragen. ...Ich würde zwar an alle übrigen in Ihrem Hause meine Empfehlung machen, es ist aber vielleicht besser, daß dermal noch nicht bekannt sei, daß ich an Sie etwas geschrieben habe.«¹

Kedaj je došel Vodnik na Gorjuše, se ne dá dognati, gotovo pa ne mnogo pred završetkom stavbnih del: šele od 24. svečana 1793 dalje se je mogla vršiti služba božja. Če se ni Vodnik že preje na Bledu seznanil z baronom Cojzom, je imel pri-

¹ Vodnikova prošnja s prilogami A, B, C v prepisu, ordinariatska prezentacija ter pismo oskrbniku Novaku v originalu se nahajajo v kranjskem deželnem arhivu, odd. Bled, eccl. I.

liko, dà, skoro dolžnost, stopiti ž njim v stik sedaj na Koprivniku: saj je plemeniti mož vse za stavbo potrebno železo podaril njegovim novim faranom iz svojih bistriških in bohinjskih plavžev, kjer so bili mnogi od njih tudi zaposleni.²

V zadnjem času se je mnogo preresetavalo vprašanje Vodnikovega razmerja do frančiškanskega reda, zlasti po njegovem prestopu med svetno duhovščino. Dr. p. Hugon Bren² navaja cesarsko odredbo z dne 25. marca 1802, ki prepoveduje, da bi se še nadalje redovni duhovščini podeljevali cerkveni beneficiji; oni pa, ki živijo že izven svojih samostanov, se morajo izjaviti, ali se še mislijo kdaj vrniti v samostan ali ne, da bodo škojfe vedeli, kateri ostanejo v dušnem pastirstvu, in da se bo znalo, katerim še pristoji pravica dedovanja in testiranja. Vodniku je 9. junija 1802 ordinariat sporočil, da se mora tekom enega meseca v tej zadevi izjaviti in odločiti.³

Kakor sedaj razvidim iz aktov, z izvršitvijo in ureditvijo te zadeve niso bogve kako hiteli. Nadškof Mihael (Brigido) se sklicuje v svojem poročilu dne 18. oktobra 1804 na odlok deželnega poglavarstva z dne 2. novembra 1803, ki naroča ordinarijem, da naj onim redovnikom, ki se nočejo več vrniti v svoj samostan, ali sami ali pa pri papežu izposlujejo sekularizacijsko dispenciacijo. Nadškof je nato prosil za 24 frančiškanov in kapucinov (od teh je bilo 16 frančiškanov), ki so se odpovedali samostanskemu življenju in se izjavili za trajno dušnopastirsko službo, nakar je prejel od papeža sekularizacijsko dispenciacijo 4. oktobra 1804. Za-prošeni placetum regium za te papeževe sekularizacijske breve je došel 12. novembra 1804; med drugimi se navaja Valentin Vodnik, »profesor poetike v Ljubljani«.⁴

Škoda, da v arhivu nisem mogel nikjer zaslediti niti besedila teh brev, niti zadevne Vodnikove prošnje. Repertorij deželnovladnega arhiva za leto 1803. ima sicer zabeleženo Vodnikovo prošnjo »za izposlovanje sekularizacijske dispenciacije«, toda na mestu, kjer bi moral biti akt shranjen (fasc. 74,

² V že omenjenem sporu radi vžaranja trdijo Podjelčani izrečno, da zamorejo na svojih »ubožnih posestvih, na katerih zaslužimo komaj za davek, živeti le od milosti gospoda barona Zoisa, ki nam daje zaslužka«. (Kranjski dež. arhiv, odd. Bled, eccl. I.)

³ Valentin Vodnik kot frančiškan. Čas, XI (1917), stran 31 sl., 213 sl.

⁴ Gl. M. Pleteršnik: Vodnik, učitelj ljubljanske gimnazije (Jahresbericht des k. k. Obergymnasiums zu Laibach, 1875, p. 26.)

⁵ Arhiv c. kr. deželne vlade kranjske, fasc. 74, No. 8819 (ex 1804).

št. 950 de 1803), ga ni. Bil je pozneje (menda v juliju 1867), kot skoro vsi prejšnji Vodnikovi akti do l. 1804., škartiran.

Bren¹ se ni mogel z gotovostjo odločiti, da li je bil Vodnik samo sekulariziran (da je smel samo živeti izven samostana, a so ga z redom vezale še vse obljube), ali pa da je bil tudi delno dispenziran svojih redovnih obljub. Zgornja odkritja, zlasti pa še dolgotrajna zapuščinska razprava po Vodniku, o kateri mi bo prilika še obširneje razpravljati, pa dokazujejo, da je imel Vodnik popolno svobodo poljubno razpolagati s svojim premoženjem, katerega so dedovali, ker je umrl brez pravoveljavne oporoke, deloma njegovi sorodniki, deloma pa ubožci in cerkev na Koprivniku, ker je bila tam zadnja njegova stalna dušnopastirska služba. Tako se je namreč razdelilo po takrat veljavnih zakonih premoženje vsakega ab intestato umrlega duhovnika. In Vodnika moramo prištevati izza l. 1804. k svetni duhovščini; bil je, četudi le delno, od redovnih obljub dispenziran, ker bi v nasprotnem slučaju dedoval njegovo premoženje frančiškanski red.²

Ako bi Vodniku ne bilo dovoljeno prosto razpolagati s svojimi materialnimi sredstvi, bi se gotovo ne bil toliko trudil za kakšen bori stranski zaslužek. Iz repertorijev³ deželnovladnega arhiva posnamem, da je nekako v drugi polovici leta 1804. prosil za draginjski prispevek 100 gl. Ko je po Thanhäuserjevi smrti prosil l. 1806. (glasom beležke v repertoriju omenjenega arhiva) za izpraznjeno mesto gimnazijskega prefekta, se je naslednjega leta potegnil tudi za nakazilo substitucijske plače kot prefekt.

Po smrti Blaža Kumerdeja, ki je od l. 1785. pa do svoje smrti l. 1805. prestavljal patente, cirkularje, kurende in podobne uradne odredbe v slovenščino ter dobival za to letno nagrado (za leto 1805. n. pr. 108 gl), je prevzel ta posel naš Vodnik, ki se je l. 1806., 1807. in 1808. oglasil tudi za tozadevno remuneracijo.

O tej slednji prošnji se je med akti ohranila še izjava združenega c. kr. kranjsko-goriškega državnega knjigovodstva z dne 27. decembra 1808, kjer stoji, da naj se dovoli Vodniku za njegove prestave zadnjega poldrugega leta skupaj 300 gl iz sledečih razlogov: »prestava obstoji iz 33, pravzaprav 30

¹ O. c., str. 218.

² Pleteršnik, l. c., nam pove, da je bilo Vodniku dovoljeno, da sme ostati med sekularnimi duhovniki, oblačiti se kakor oni itd., da pa mora tista bistvena redovna pravila, katera ne motijo stanovskih dolžnosti, izpolnjevati.

³ Akti so bili najbrže pozneje škartirani ali pa so založeni.

pol. Pri tem se ne sme prezreti trud in napor, ker je med drugim več kurend, ki so po svoji vsebini nove, kot vojni členi, patent o blagovnem kolku, deželna bramba itd., upravičeno se sme 1 pola pri tako malo obdelanem jeziku, kot je kranjski, računati z 10 gl.« Remuneracija naj se izplača iz kamestralnega fonda, »ker je stvar države, da se izdajo kurende v prebivalstvu razumljivem jeziku, zlasti ker je kranjski jezik na deželi še vedno edini vladajoči jezik in se ni odstranil (abgestellet) ali omejil«. Knjigovodstvo predlaga tudi hkrati, da naj se nastavi translatorja s stalno letno nagrado 150 gl, ker uči izkušnja, da je znašala doslej remuneracija letno okrog 200 gl.

Vodnik, o tej zadevi vprašan, odgovarja 10. januarja 1809, da bi mu bilo pač ljubše, če bi mu za običajne prestave izplačevali sistemizirano nagrado. Želel pa je 200 gl, češ, da so tudi plače uradništvu zvišali, in da je pripravljen ob ustavitvi draginjskih doklad se zadovoljiti tudi z nižjo nagrado.

Na Dunaju pa so obrnili in dovolili vsakokratnemu »kranjskemu translatorju« pri kranjski deželni vladi letno 100 gl, katera vsota se naj izplača »učitelju zgodovine in poetike Valentinu Vodniku, dokler bo svoj prestavljalški posel zadovoljivo opravljal«. Za čas od 1. novembra 1807 pa do 30. aprila 1809 je dobil Vodnik izplačane nagrade skupno 150 gl.¹

Ker že ravno govorim o nagradah, naj ne pozabim omeniti, da navaja repertorij deželnovladnega arhiva za l. 1807. Vodnikovo prošnjo za remuneracijo »rückichtlich der bewirkten Uebersetzung des kleinen Katechismus in die Krainische Sprache«. Kateri katekizem je s tem mišljen, tega ne morem konstatirati, ker zadevnih aktov v fasciklju ni najti. Mogoče bo to »Mali katekizem s prashanjami inu odgovormi sa nar majnsi otroke v zessarskih dishelah« (V Ljubljani pri J. Rezerju, 1805), ki ga omenja Ant. Kržič v svoji zgodovinsko-slovstveni razpravi o verouku.² Simoničeva bibliografija ne navaja nobenega katekizma niti za l. 1805., niti za l. 1807., tudi ni bilo doslej znano, da je Vodnik izdal že pod avstrijsko vlado kak katekizem. — Isti repertorij (za l. 1807.) nam tudi sporoča, da je bil Vodnik nastavljen kot suplent katehetike na gimnaziji.³

¹ Deželnovladni arhiv, fasc. 6, št. 338, 3509 in 4289 ex 1809. — Koncipient Jakob Zaccario je prejel za svoje italijanske prestave 36 gl.

² Pedagogiški Letopis Slov. šolske Matice 1904 (tudi v posebnem odtisu, str. 12).

³ Prim. tudi Pleteršnik, Vodnik, učitelj ljubljanske gimnazije (Jahresbericht des k. k. Obergymnasiums zu Laibach, 1875, str. 27).

V ravno tistem arhivu tudi ni več ohranjenih aktov Vodnikove izjave iz l. 1806., da je pripravljen prevzeti izdelavo učne knjige kranjske zgodovine. Pač pa je ohranjena Vodnikova vloga, s katero predlaga 28. oktobra 1807 prvi osnutek svoje kranjske zgodovine,¹ ki ga je gimnazijsko ravnateljstvo odposlalo naprej, nakar so na Dunaju (dne 10. decembra 1807) odgovorili, »daß man dieses Werk zwar ganz zweckmäßig gefunden habe, jedoch da eine besondere Geschichte für Görz und Triest zu unwichtig und arm ausfallen würde...² Man versieht sich daher zu dem Dienstfeiter des Professor Vodnik, daß derselbe diese Umarbeitung fördersamst unternehmen werde, wobei er zugleich Gelegenheit haben wird, an das bereits verfasste Manuscript, welches hie und dort einer mehreren Ausfeilung in der Textierung und den Ausdrücken, sowie einer Revision in Hinsicht auf Chronologie und die Fakta empfänglich sein dürfte, die letzte Hand anzulegen und gegen alle gegründete Kritik zu verwehren. Das hiernach vermehrte und ausgebesserte Werk ist so dann zur Approbation und zu dem Ende mittels der Landesstelle anher weiters vorzulegen.«

Vodnik, ki ga je vlada o tem odloku obvestila 11. januarja 1808, se je lotil z vso vnemo predelave svojega rokopisa v navedenem zmyslu. Da bi delo vsestransko izpopolnil in podprl, se je obrnil 3. junija 1808 do svojega neposrednega šolskega predstojništva, da mu izposluje dovoljenje vporabe stanovskega arhiva, kar so mu koncem julija tudi dovolili proti prejemnemu potrdilu za izposojene kose. Notica na aktu pove, da so Vodnika o tem brevi manu obvestili, in da je prejel od registrature na vpogled repertorije starega arhiva.³

Ker je že meseca septembra ta svoj razširjeni rokopis zgodovine predložil v odobrenje, je jasno, da Vodnik v tem kratkem času ni mogel kaj prida izrabiti bogatega gradiva stanovskega arhiva. V prvi vrsti mu je šlo gotovo le zato, da je ugotovil kaka dvomljiva dejstva ali sicer izpopolnil nejasna in nepopolna mesta naše domače zgodovine.

Študijska dvorna komisija poroča 15. aprila l. 1809. (na tozadevno vlogo kranjske vlade z dne 28. septembra 1808), da je cesar potrdil Vodnikovo zgodovino Kranjske, Trsta in Goriške in mu dovolil iz študijskega fonda nagrado 300 gl,⁴ o čemur naj spisatelj obveste.

¹ Ta del arhiva (fasc. 46, št. 190 ex 1808; fasc. 45, št. 4049 ex 1809) je uporabljal dr. H. Costa, ki je zgornje pismo objavil v Vodnikovem albumu (str. 16).

² Ta pasus odloka je že objavljen pri Costi, l. c.

³ Kranjski dež. arhiv (v muzeju), fasc. 2, št. 1184/1808.

⁴ Arhiv c. kr. dež. vlade kranjske, fasc. 45, št. 4049/1809.

Iz naslednje dobe do avstrijske reokupacije ilirskih dežel začetkom jeseni 1813 ne vedo ljubljanski arhivi o našem pesniku ničesar poročati, ako izvzamemo kratko notico vladnega repertorija za l. 1809., ki trdi, da je bil Vodnik nastavljen pro interim za učitelja francoskega jezika, kar pa spada že v novi režim in sta zadevna akta (št. 4836 in št. 4883 ex fasc. 45) najbrže sedaj v Parizu.¹

Sicer pa nimamo o Vodnikovem delovanju za časa francoske okupacije v naših arhivih nikakih podatkov, razen zlobnih ovaduških poročil policijskega komisarja Kremnitzerja,² ki je s svojim obrekovanjem, kljub nasprotnemu prepričanju gubernija in ostalih mest v deželi, dosegel, da ni mogel dobiti Vodnik po reokupaciji stalnega nameščenja, marveč so ga z manjšo pokojnino, kot jo je predlagal ljubljanski gubernij, poslali v pokoj.

Ker pa tako izobraženega in vporabnega moža in šolnika niso mogli pogrešati niti nadomestiti, zato vidimo, da je Vodnikova vpokojitev dejansko obstojala le bolj na papirju, kar pa ne spravi s sveta dejstva, da je tako postopanje in nezasluzeno zlostavljanje zadalo blagemu možu v njegovih poznih letih marsikako bridko uro.

Deželni poglavar Lattermann je takoj po reokupaciji potrdil Vodnika na njegovem mestu. 8. februarja 1814 je bil Vodnik določen za bodočega kolektanta in blagajnika šolninskih taks proti nagradi, ki bi mu jo določili. In še 1. februarja i. l. priporoča kn. škofijski ordinariat za provizoričnega kateheta normalke teologa Andreja Mešutarja s predlogom, da naj obdrži prof. Vodnik za enkrat tudi še ravnateljstvo normalnih šol. Ordinariatu se je gotovo zdel mladi, četudi talentirani bogoslovec še premalo izkušen, da bi ga mogel že sedaj priporočati za mesto ravnatelja teh šol, a v dopisu generalnemu guberniju prav nič ne prikriva svojih namenov glede prihodnosti. Deželna vlada je nasvetu pritegnila, enako tudi dvorna pisarna, ki je 28. junija 1814 naznanila, da je začasnemu upravitelju direktorata normalk Vodniku nakazati letno rekognicijo 100 gl, katere pa le-ta ni dolgo užival, ker se je s pričetkom šolskega leta 1814 vrnil nazaj na svoje staro mesto bivši ravnatelj Jan. Eggenberger.³

— Vidic (o. c., str. 409) ima natančen datum aprobacije: 3. marec 1809.

¹ Cf. Pleteršnik, o. c., p. 28.

² Prim. Vidic, V. Vodnik und die nachillyrische Periode in Krain (Zbornik u slavu Vatroslava Jagića, 1908, str. 630 do 635).

³ Arhiv dež. vlade, št. 1442, 1754, 8742, 9330 de a. 1814. Ravnotam (sub No. 302 ex 1815) se nahaja Vodnikova vloga z dne 23. avgusta 1814, da mu v svrhu obdarovanja pridnih

Pri takratnem presnavljanju kranjskega šolstva je Vodnik upal, da dobi razpisano mesto za splošno zgodovino na liceju.¹ Za to mesto je prosil 25. junija 1814 prof. Fr. Peesenegger in mesec dni kasneje Jurij Eisler, nakar se je 29. julija zglasil tudi Vodnik.

Iz poročila,² ki ga je 13. septembra 1814 poslal provizorični ilirski generalni gubernij dvorni pisarni,³ nas zanima predvsem le ono, kar tiče Vodnika, ki je, dasi na tretjem mestu, vendar mnogo obširneje ocenjen kot ostala dva kompetenta.

Začetkoma omenja Vodnikova službena leta in službeni značaj kot učitelj poetike, začasni prefekt, učitelj zgodovine in zemljepisja, ravnatelj gimnazije, obrtnih in elementarnih šol, učitelj italijanskega jezika in ravnatelj glavne normalke, da je dovršil bogoslovne nauke, da govori nemško, laško, francosko, »slavonsko ali ilirsko«, latinsko, razentega tudi grško piše ter so mu znani elementi vseh slovanskih dialektov in mnogih drugih jezikov.

Nadaljevaje pravi poročilo: »Die vereinten Studiendirektionen erstatten ihr Gutachten dahin, daß alle 3 Competenten schätzbare Studien besitzen, vorzüglich Pesenegger und Vodnik in der Sprachkunde stark, und das Anerbiethen des letzteren⁴ in Betreff des Unterrichts in der slavonischen oder illirischen Sprache scheint in der Hinsicht allerdings Würdigung zu verdienen, daß die Volks-Cultur in dem größten Theile Inneroesterreichs und mehrerer anliegenden Provinzen nur dann einen Schwung bekommen kann, wenn die slavonische Landessprache, als das einzig mögliche Vehikel der Volks-Cultur in diesen Ländern, von den gebildeten Classen dazu benützt, und diese Classen daher durch öffentlichen Unterricht in ihr Interesse gezogen werden.

Daß, da einerseits Vodnik schon wirklicher oesterreichischer Professor der Geschichte und Geographie am hiesigen Gymnasio war, und ist, da er seine Fähigkeit im Fache der Geschichte durch

otrok dovolijo 100 gl za nakup koristnih knjig. Ibid. je tudi njegov seznamek (11. VI. 1814) glede šolskih potrebščin. Oboje so Vodniku izplačali šele maja 1815.

¹ Vodnik je poučeval doslej geografijo in zgodovino na gimnaziji.

² Ibid., št. 8611 (et 10384, 12948) de a. 1814.

³ Potem ko je 8. septembra vposlalo licealno ravnateljstvo zahtevano kvalifikacijsko tabelo po službenih letih: Eisler 12, Peesenegger 22 in Vodnik 27.

⁴ Vodnikove prošnje ni tu zraven. Prim. tudi Wiesenthaler, Val. Vodnika izbrani spisi, str. VII, ozir. prvotni Pletteršnikov vir (o. c., p. 31). — Če omenja Vodnik v tej prošnji tudi svoj besednjak, ki bi ga lahko dovršil, je to razumljivo, ker bi imel na liceju samo tretjino onega dela kot na gimnaziji (18 tedenskih ur, na liceju le 6).

Verfassung der Geschichte des Herzogthums Krain, des Gebietes von Triest und der Grafschaft Görz so würdig bekundete, daß dieses Werk als Lehrbuch von der hohen Studienhofkommission genehmiget, und ihm der erste Preis darüber zuerkannt wurde und er daher vermög hoher Studienhofkommissionsverordnung vom 30. November 1810, Z. 1795, von jeder ferneren Konkursprüfung befreit zu werden verdient, und da andererseits Eisler und Peesenegger sich eigenen Konkursprüfungen zur Erprobung dieser Fähigkeit unterzogen haben, deren Elaborate aber den Studiendirektionen unbekannt sind; erwähnte Studiendirektionen außer Stande zu sein vorgeben, eine andere Terna als jene nach den Dienstjahren darzustellen.«

Gubernij se je popolnoma strinjal s to izjavo, ki je povzeta iz kvalifikacijskega poročila licejskega ravnateljstva, s pridržkom, da se Vodniku radi prejetega prvega darila za njegovo spisano zgodovino ne more brez vsakega nadaljnega konkurza priznati popolne vsposobljenosti in se zato tudi od svoje strani zavzema za načelo, da se vpoštevajo le službena leta. Glede Eislerja, ki se je pod francosko vlado odpovedal svoji službi in si pomagal s svojim pravnim znanjem kot avoué, priporoča gubernij, da bi za slučaj negativne rešitve njegove prošnje dobil mesto vsaj na gimnaziji, ker je sedaj začasno zaposlen kot gubernialni koncipist, da ni brez kruha.

Ako ne tukaj, je upal Vodnik, da bo uspel vsaj pri oddaji novoustanovljene stolice italijanskega jezika na ljubljanski gimnaziji. 23. septembra 1814 je vložil svojo prošnjo pri ilirskem generalnem guberniju,¹ v kateri se sklicuje na to, da se podvrže prihodnjega dne konkurznemu izpitu, ter da je že v šolskem letu 1813/14 vsled gubernialne odredbe — ne da bi zahteval za to kako nagrado — poučeval ta predmet štiri ure na teden v splošno zadovoljnost svojih predstojnikov. Dalje pravi, da lahko opravlja to in kakršnokoli si bodi drugo učno mesto² (podpisan je kot: »prov. Lehrer des I. Jahres der Hum. und der ital. Sprache«); v nasprotnem slučaju se obvezuje, da se hoče odpovedati pouku laščine tembolj, ker misli, da prosi sedaj za to mesto brez vsakega sotekmeca.

3. oktobra poroča licejski rektorat ilirskemu guberniju,¹ da se je zglasil in podvrgel konkurzu za laščino kot edini konkurent Valentin Vodnik, čigar konkurzni operat kaže po soglasni sodbi gim-

¹ Deželnovladni arhiv, akt št. 14126 de a. 1814.

² Menil je morda s tem tudi, da dobi mesto zgodovine na liceju.

nazijskega učiteljstva solidno znanje italijanskega jezika. Ker je na višji ukaz že pretečeno leto s patriotično vnemo in dobrim vspehom poučeval ta jezik, zato ga rektorat kar najtopleje priporoča: »verdient daher bei Besetzung dieser Lehrkanzel, die er neben jedem anderen Lehramt füglich zu besorgen vermag, nachdrücklichst empfohlen werden.«

Zraven je priložen tudi popolen konkurzni operat Vodnikov, ki je imel med drugim odgovoriti tudi na vprašanje, kako se učence najhitreje privadi popolnemu znanju laščine, pri čemur je Vodnik razvil skoro popolno moderno metodo uspešnega jezikovnega pouka. Tudi njegove prestave iz italijanščine v nemščino in obratno so ohranjene. Enako tudi presojevalne izjave prof. Peeseneggerja, Jurija Dolarja in Mat. Kalistra, ki se vsi strinjajo v sodbi, da govori Vodnik kot izkušen šolnik, ki zna in vé uporabiti vsa pomožna sredstva, ki so potrebna za uspešen pouk.

Ker se je medtem z novembrom pričelo novo šolsko leto, je nastavilo ravnateljstvo provizorno Vodnika za učitelja laščine proti letni plači 300 gl, prof. Louis Pingeta pa za francoščino.¹ Ker sta bila oba edina kompetenta, sta bila tudi z ostalimi merodajnimi mesti v Ljubljani uverjena, da bosta na svojih mestih potrjena. Ker se pa to še ni zgodilo, se obrača 4. decembra 1814 gimnazijsko ravnateljstvo do gubernija, da se jima nakažejo plače od 1. novembra dalje. To poročilo pravi, da sta oba profesorja žela preteklo leto s svojim poukom mnogo priznanja in slave, in da ima vsakteri nad 30 učencev. Vodniku in Pingetu so nato nakazali zaostalo plačo.²

V teh razmeroma neugodnih in nestalnih materialnih okoliščinah se je moral Vodnik bolj kot kdaj poprej pobrigati za postranski zaslužkom. Predvsem je prevzel in nadaljeval svoj translatorski posel, ki je bil samo začasen, ker so med tem pozabili, da je bilo l. 1809. tako mesto že sistemizirano in Vodniku poverjeno. 9. novembra 1814 prosi Vodnik gubernij,³ da mu prizna nagrado za njegove prestave uradnih objav »iz nemškega v ilirski jezik«, kojih tisk je tudi sam korigiral.

Ker bi znalo to koga zanimati, zlasti pa, ker imamo na ta način slovenske uradne odredbe te

¹ Istega dne kot Vodnik (24. septembra) je delal konkurzni izpit tudi Pinget. Njegov operat je ocenil Vodnik, ki se je izrazil zelo ugodno o njegovih jezikovnih in učnih zmožnostih (bil je nacionaliziran Francoz). (Cf. dež. vlad. arhiv, akt št. 14127/1814.)

² Deželnovladni arhiv, akt št. 17278/1814.

³ Ibid., akt št. 8119 in 16066 ex 1814.

dobe natančno navedene, bo morda katerikrat zbiralcu slovenskih patentov in cirkularjev prav prišlo, ako jih na tem mestu iz Vodnikove lastne vloge naštejemo, to tembolj, ker vidim, da kranjski deželni arhiv, ki ima mnogo tovrstnega gradiva zbranega, še izdaleka ne more računati na kako popolnost.

Da ne bom preobširen, navajam tu, kot tudi v prihodnje, le številke, oziroma datum prestavljenih objav, ki so s tem nedvoumno določene. In sicer so bile to odredbe z dne: 15. junija 1814, št. 843,844; 5. julija 1814, št. 8879; 8. julija 1814; 13. julija 1814; 14. julija 1814, št. 9338; 23. julija 1814; 24. julija 1814 (prisega zvestobe); 26. julija 1814, št. 9811; tarif za tobačne zaloge in trafikante začeni od 1. avgusta; 26. avgusta 1814, št. 11.689.

Gubernij je prisodil Vodniku za teh 11 prestav 50 gl (C. M.) nagrade, za nadaljnjih »5 kratkih kranjskih« prestav kurend (ki niso natančneje specificirane) pa je prejel mesto zaprošenih 15 le 10 gl (oboje novembra 1814).

Med gubernialnimi akti je dalje ohranjena Vodnikova prošnja za nagrado za v času od 1. novembra 1814 do istega časa l. 1815, predstavljene komade iz nemščine v »slovensko-kranjsko«,¹ ki jih je predložil tudi na vpogled, in sicer patenti in kurende z dne: 6. decembra 1814; 9. decembra 1814; drugi natis »vojskinih sklepov«; 17. januarja 1815 (2); 6. februarja 1815; 22. februarja 1815; 24. marca 1815; 23. maja 1815; 20. junija 1815; pouk za brambovce; 27. septembra 1815; 17. oktobra 1815; 24. maja 1815 ter navaja dalje, da je 22. januarja prestavil iz slovenščine v nemščino ustanovno pismo šole v Trnovem na Notranjskem. Vodnik je dobil za vse to delo gratiale 60 gl (M. M.).

Leto dni pozneje prosi Vodnik (5. novembra 1816) za remuneracijo svojih med tem časom izvršenih uradnih prestav iz nemščine v »kranjsko-slovensko«, in to: št. 7668/3060; 3483 (2); 4479/1099; 4712/1751; 4936/1220; 5449/553; 8278/3072; 10839/257; 11208; 10849 ter požarni red. Vodnik omenja na koncu te svoje prošnje, koliko truda in posla ga stane to prestavljanje: »eine nicht nur an sich viel Schreibens verursachende, sondern auch unglaublich viel Nachdenkens und Nahmensuchens für die erst zu bildende Sprache fordernde Uebersetzung von 120 halbbrüchigen Bogenseiten pünctlich zu liefern, und die Correctur sowohl dieser, als auch anderer 46 detto-Seiten zu besorgen.«² — 20. de-

¹ Ibid., akt št. 270/1816 (in 12753, 14352; 12909/1815). — Vodnik se je podpisal kot »provisor. Gubernial-Translator«.

² Ibid. — Vodnik se je podpisal kot »k. k. pens. Prof. der Humanität, Translator«.

cembra 1816 so dovolili Vodniku za to delo 60 gl (M. M.).

Koncem oktobra (28.) 1817 je prosil Vodnik, »provizorični profesor italijanskega jezika na liceju«, za nagrado v letu 1817. »v deželni jezik« prestavljenih patentov in kurend,¹ vendar pa med akti njegova prošnja ni ohranjena. Ekspeditno ravnateljstvo potrjuje, da je prosilec resnično prestavil (priložene) patente in kurende: št. 12882, 12942, 29. oktobra 1816, 13316, 13378, 13387, 13496, 13843, 14050, 14115, 302, 22. januarja 1817, 1449, 1563, 2176, 2377, 2787, 3083, 3105, 3304, 3369, 4386, 4659, 5231, 6779, 6926, 8725, 9208, 9459, 9727, 10. avgusta 1817. Referent vitez Ebenau je predlagal enako nagrado kot prejšnje leto, nakar je dobil Vodnik v decembru izplačanih svojih 60 gl.

Zadnja Vodnikova prošnja za nagrado radi njegovih uradnih prestav je bila datirana s 30. novembrom 1818.² Ker je bil obseg teh prestav mnogo obširnejši kot leta 1816. ali 1817., zato je predlagalo državno knjigovodstvo zvišano remuneracijo v znesku 100 gl, katere so Vodniku nakazali ravno na dan njegove smrti (8. januarja 1819).

Iz vsega tega razvidimo, da je deželna vlada skušala Vodniku v težkih dneh pomagati in mu dati zaslužka s takimi postranskimi deli. Ta naklonjenost se še bolj očitno kaže skoro v vseh dopisih in vlogah na centralno vlado, kjer se gubernij vedno v blagohotni obliki zavzema za Vodnikove koristi, kolikor je pač po objavljeni cesarjevi osebni odločitvi sploh še bilo mogoče zanj storiti in rešiti.

Kajti medtem je zlobna, zahrbtna in neodgovorna denunciacija policijskega agenta Kremnitzerja rodila svoj strupeni sad: cesar Franc je dne 26. decembra 1814 zaukazal vpokojitev Vodnika, če ni več za službo sposoben in če mu pritiče pokojnina, in če pa ga je treba nastaviti izven Ilirije v primerni službi, ki nima z vzgojo mladine ničesar opraviti. Ta ukaz je dobilo gimnazijsko ravnateljstvo 18. marca 1815, tako da je okrog velike noči tudi Vodnik že zvedel za to Jobovo poročilo.³

Ker Vodnik ni maral na stara leta zapustiti svoje domovine, mu ni kazalo drugega, kakor da prosi za vpokojitev. Svojo tozadevno, naravnost na cesarja naslovljeno prošnjo za polno pokojnino 600 gl je podkrepil še z zdravniškim spričevalom,

¹ Ibid., fasc. 2., reg. št. 119 ex 1817. — Mišljeno je vedno takozvano vojaško leto, od novembra do novembra.

² Ibid. Prošnje tudi tu ni zraven.

³ Prim. o tem obe Vidičevi razpravi (Zbornik str. 634, Archiv str. 433 sl.) ter Wiesthaler, Val. Vodnika izbrani spisi, str. VIII. — Tozadevni odlok centralne organizacijske dvorne komisije nosi datum 15. febr. 1815, št. 7380.

da trpi na kili, in da je zato in vsled svoje starosti nesposoben za vsakršno napornejše službovanje. Gimnazijsko ravnateljstvo je njegovo prošnjo toplo priporočalo, češ da je Vodnik star že 58 let, da je zelo slaboten mož s telesno hibo (ein sehr gebrechlicher, mit einem Leibscha-den [Leistenbruch] behafteter Mann) ter zato ni več sposoben za kako drugo službo, dalje, da je celih 31 let (od l. 1784.) posvetil državni službi deloma kot dušni pastir, deloma kot javni učitelj, in da si je v tem času pridobil zadovoljnost svojih predstojnikov ter v marsikakem oziru sijajnih zaslug za državo.

Gubernij je v svoji vlogi na dunajsko centralno organizacijsko dvorno komisijo z dne 19. maja 1815¹ potrdil vse te navedbe in razloge in je z ozirom na to, kot tudi radi dejstva, da je cesar sam zahteval njegovo odstranitev iz Ilirije in bil takorekoč ex offo predlagan za vpokojitev, pripomnil in prosil, da naj se prosilcu dovoli, če že ne cela dosedanja plača 600 gl, pa vsaj dve tretjini (400 gl), akoravno mu glasom zakona po 31 službenih letih pristojna le polovica plače. Kajti, pravi dalje gubernij, v predležečem izrednem slučaju bi se mogla napraviti izjema, ker bi namreč Vodnikova redna plača, če bi ne bil svetni duhovnik, znašala 700 gl in bi imel tako tudi večjo pokojnino.

Glede na to je odgovorila osrednja komisija z dopisom dne 5. junija 1815, kjer pravi, da se Vodnika ne more smatrati za vsako službo popolnoma nesposobnega. Gubernij naj zato vpošlje kvalifikacijsko tabelo, da se odredi potrebno radi možne njegove zopetne nastavitve. Zaenkrat pa se vpokoji z eno tretjino plače, ker da se Vodnikova kaplanska služba ne more vpoštevati in je šele 2. avgusta 1798 vstopil v državno službo.

Ilirski gubernij je na ta ukaz naročil 20. junija blagajnici, da se mora z zadnjim oktobrom (konec tekočega šolskega leta) sistirati Vodniku dosedanja plača 600 gl, in da dobi izplačano le tretjino dosedanjih dohodkov (200 fl M. M.) kot pokojnino dotlej, da bo zopet nastavljen.

Istege dne naroča gubernij tudi gimnazijskemu ravnateljstvu, da izdela radi bodoče Vodnikove nastavitve kvalifikacijsko tabelo, da ga obvesti o njegovi vpokojitvi, in da se učno mesto (humanitete) razpiše.

Vodnik je z ozirom na to prosil za mesto knjižničarja na ljubljanskem liceju s celo letno plačo ali pa vsaj proti pokojnini 600 gl.² Gimnazijsko ravnateljstvo

¹ Dež. vladni arhiv, akt št. 5308 (in št. 7538, 11670, 12150, 6519) de a. 1815.

² Vidic, Archiv str. 434, ozir. njegov vir, Wiesthaler, o. c., p. X, sta menila, da je to Vodnikova prvotna prošnja za

teljstvo je izjavilo, da Vodnik na noben način ni več poraben za dušno pastirovanje, pač pa bi se vsled njegovega literarnega in jezikovnega znanja moglo ugoditi njegovi prošnji in ga nastaviti kot knjižničarja v Ljubljani.

Temu nasvetu pa gubernij ni mogel pritrditi, ker je šla cesarjeva zahteva za tem, da se mora Vodnik vpokojiti ali pa nastaviti izven Ilirije. V svojem dopisu na osrednjo organizacijsko dvorno komisijo z dne 18. julija 1815¹ je gubernij zato na drug način skušal izbiti za Vodnika kako ugodnost, namreč glede zvišanja njegove pokojnine.

Dopis priporoča v tem oziru, da bi se Vodniku vštela kaplanska služba, da bi na ta način prejel zvišane pokojninske dohodke: »Man findet sich jedoch verpflichtet, die hochlöbliche Zentral-Organisations-Hofkommission zu bitten, die erprobt vorliegende Qualifikations-Tabelle zu würdigen und den Umstand zu erwägen, daß Vodnik als Schulmann sich schätzbare Kenntnisse und Verdienste sammelte, dann sich ununterbrochen bestrebt, diese gesammelten Kenntnisse der seiner Leitung anvertrauten Jugend beizubringen; in der Hinsicht also, und weil er wegen seiner körperlichen Gebrechen und Alters halber zu einer Seelsorge nicht angewendet werden kann, dürfte von der hohen Zentral-Organisations-Hofkommission die allerhöchste Gnade wohl erwirkt werden, daß demselben die von ihm geleisteten Kaplansdienste zu Guten gerechnet und $\frac{2}{3}$ tel des Gehaltes per 600 fl mit 400 fl, um ihm bey seinem Alter vor Noth im Unterhalte zu schützen, huldreichst bewilliget würde.«

Osrednja komisija je nato odgovorila z noto dne 27. oktobra i. l., da ne more priporočati zvišanja pokojnine, ker je cesar izrečno ukazal, da se mora Vodnik vpokojiti po obstoječih predpisih, kaplanska služba pa se ne more všteti v državno. Vendar pa pravi, da se hoče zavzeti, da dobi Vodnik kako primerno nešolniško službo (da mora biti ta ravno izven Ilirije, tega dopis — po pomoti? — ne omenja: »Man hat aber die vereinigte Hofkanzlei angegangen, sich die Unterbringung dieses, schätzbare Kenntnisse besitzenden Mannes bei irgend einer mit der Erziehung der Jugend nicht verbundenen Stelle angelegen halten zu wollen, worauf man eben die Rückäußerung erhielt,

vpokojitev, ker jima je bilo poprejšnje obravnavanje te zadeve neznano. Tudi te Vodnikove prošnje nisem mogel zalediti med akti; morda jo bo najti v dunajskih arhivih.

¹ Arhiv dež. vlade kranjske, akt št. 5308 (7538, 11670, 12150, 6519) de a. 1815.

daß auf denselben der thunlichste Bedacht werde genommen werden.«

Gubernij je sporočil vsebino tega dopisa gimnazijskemu ravnateljstvu, da obvesti o njem tudi Vodnika, ki je sedaj morda upal, da le dobi službo licejskega knjižničarja.

Predno pa preidem na to zadevo, naj omenim, da je 11. avgusta 1815 predlagal gubernij razpis konkurza za stolico prvega in drugega humaniteta razreda (mesto Vodnika in Peeseneggerja). Ker ni bilo z Dunaja v tem oziru nobenega odgovora in se je medtem že pričelo novo šolsko leto, je gimnazijsko ravnateljstvo 28. oktobra zadevo urgiralo in prosilo, da se oba ta dva profesorja začasno pritegneta v službovanje, čemur je gubernij 3. novembra pritrdil, ker ni bilo druge sposobne moči. Gubernij je sporočil ta korak na Dunaj v odobrenje, Vodniku in Peeseneggerju pa nakazal (mesto pokojnine) običajno plačo. Skoro istočasno (27. oktobra) pa je bil že imenovan Vodnikov naslednik Elija Rebič iz Celja, ki je pa svoje mesto nastopil šele 12. januarja 1816.¹

Na dan 22. junija 1815 je bil razpisan v Ljubljani, Gradcu in na Dunaju tudi konkurz za ljubljansko stolico italijanščine, ki je bila (s plačo 400 gl) definitivno sistemizirana, medtem ko je francoska s tem letom prenehala in je smel prof. Pinget imeti le izredna predavanja proti zmernemu honorarju. 24. novembra 1815 poroča gubernij osrednji komisiji, da oskrbuje italijansko stolico še vedno začasno Vodnik, ki predava ob ponedeljkih, sredah, petkih in sobotah od 11. do 12. ure, in sicer toliko časa, da bo mesto definitivno zasedeno, ker so zadevni konkurzni elaborati že predloženi.²

Ta čas je bilo nezasedeno mesto knjižničarja na ljubljanskem liceju, kateri posel je začasno upravljal gimnazijski profesor matematike Matija Kalister. Licejski rektorat je predlagal le-tega guberniju 26. septembra 1815 za bibliotekarja, ker so se v znak njegovih zaslug za to knjižnico odrekli vsi ljubljanski profesorji sokompetenci.

Osrednja organizacijska dvorna komisija pa je 26. decembra odredila, da se mora nastaviti tak knjižničar, ki se bo, z letno plačo 800 gl, mogel popolnoma in izključno posvetiti le svojemu uradu, in da se mora služba po časopisih razpisati. Rok za vlaganje prošenj je bil določen do konca marca 1816. Predzadnji dan je vložil pri guberniju tudi Vodnik svojo prošnjo, ki je pa sedaj ni več med

¹ Prim. Wiesthaler, Valentina Vodnika izbrani spisi, str. X.

² Deželnovladni arhiv, akt št. 12512, 3031 (3756, 4299) de a. 1815. — Istege leta je bilo dovoljeno tudi tedensko zvišanje laških ur od tri na štiri.

akti. Na poli, kjer je gubernialni uradnik njegovo prošnjo registriral, stoji na r a z u r i : »beim Vorschlage bestens zu bedenken«, katera izjemna priporočilna pripomba¹ je najbrže veljala licejskemu rektoratu, kot tudi ona referenta Buseta, ki je v študijski seji dne 5. aprila 1816 predlagal glede te prošnje: »dem k. k. Lyceo mit der Weisung anzuschliessen, das Gesuch in die Competenten Tabell aufzunehmen (und bei Erstattung des Vorschlages gehörig Bedacht zu nehmen),« a je bil del, ki je v oklepaju, pozneje popolnoma prečrtan.

Po stavljeni terno-predlogi (primo loco Mat. Kalister, ki je bil že 16½ leta kot skriptor dodeljen knjižnici, 2do olomuški kustos Ant. Köller, 3^{tio} Jurij Eisler oz. Al. Aleks. Uhlje iz Piseka) je predložil rektorat dne 22. junija tabelo vseh priglašanih 21 prosilcev,² od katerih je bilo 9 kaplanov in župnikov, 5 profesorjev, 3 uradniki, 2 knjižničarja, 1 jurist in 1 častnik.

Vsled obilice kompetentov je postopal licejski rektorat pri oceni negativno. Najprvo so prišli na vrsto najslabši. Sedmo mesto zavzemata »Franc Peesenegger in Valentin Vodnik, ki bi imela pač več sposobnosti za zaprošeno službo,« a se moreta vsled znane cesarske odredbe »oba individua le blagohotno najvišji milosti priporočati«. Pri podrobnejši oceni je bil Vodnik sledeče klasificiran v rubrikah »Fähigkeiten« in »Verwendung: gut; Moralität: soviel bekannt, nichts auszustellen; Anmerkung: Führt in seinem Gesuche viel rücksichtswürdiges zu seinen Gunsten an, daß sich nicht leicht extrahiren läßt.«

Ta ocena je izpadla za Vodnika to pot nekam čudno hladno, zlasti še, če vpoštevamo, da je Peesenegger, ki slovenščine zmožen ni bil, prejel naslednjo klasifikacijo: »Fähigkeiten: sehr gut; Verwendung: jetzt sehr genau; Moralität: durchaus honette«. Pri drugih kompetentih se glasi sodba saj: »ohne Zweifel gut, sehr gut, in Zeugnissen belobt, exemplarisch, sehr groß, wird gelobt, thätig,« ali pa »unbekannt«.

¹ ki je ne najdemo pri nikomur drugem, tudi pri Kalistru ne.

² Deželnovladni arhiv, akt št. 96 de a. 1816. — Med kompetenti je bil tudi župnik pri Sv. Duhu Modest Schrey, ki trdi, da si je pridobil razen jezikovnega tudi bibliografičnega znanja in se sklicuje na to, da si je s prestavo svetega pisma »na kranjski jezik« (1801) pridobil nekaj zaslug. — Na prošnjo svojih faranov pa je 17. marca 1816 umaknil to svojo vlogo in prosil pri guberniju za svoje učence in otroke (katerih je tekom treh let naučil 284 zastoj čitanja) »35 kranjskih katekizmov ali pa ravno toliko kranjskih mašnih knjižic ter še 40 od vlade za šole predpisanih nemško-kranjskih malih pripovedk«.

Službo licejskega knjižničarja je dobil 26. avgusta 1816, kot je bilo pričakovati, Matija Kalister, ki se je seveda moral odpovedati svoji profesuri.

Da je bila trnjeva pot še popolnejša, je državno knjigovodstvo šele po par letih prišlo na to, da so bili Vodnikovi službeni prejemki previsoko odmerjeni. V poročilu dne 19. decembra 1816 na ljubljanski gubernij trdi, da je Vodnik prejemal od 1. novembra 1814 kot prov. profesor humanitete plačo 600 gl, oziroma od 20. oktobra 1815 700 gl, obenem pa tudi glasom odloka z dne 11. oktobra 1814 in 14. aprila 1815 kot provizorni učitelj italijanščine polno s to službo združeno plačo 300 gl, oziroma (od 5. aprila 1815 dalje) 400 gl, in da še vedno uživa polne prejemke, akoravno je kot profesor humanitete že izza 16. januarja 1816 (odlok z dne 26. januarja) z letnimi 200 gl vpokojen. Po predpisih da mu je do vpokojitve pristojala večja plača sicer cela, od nižje (za italijansko stolico) pa le polovica; po vpokojitvi (16. januarja 1816) pa bi smel dobivati polno pokojnino 200 gl, od supliranja laške stolice pa le zakonite odstotke, namreč od plače 300 gl 10%, od 400 gl pa 30%. Na ta način je izračunalo knjigovodstvo, da je dobil Vodnik od 1. novembra 1814 pa do konca januarja l. 1817. 511 gl 56¾ kr preveč izplačanih.

Gubernij je bil skrajno ogorčen, da knjigovodstvo, kateremu so bile vedno vse Vodnikove pobotnice predložene v odobrenje, šele sedaj zapazi svoje neumnosti, češ da je to tudi za Vodnika kočljivo,¹ ker božzna, če bi on pri zmanjšani dotaciji bil sploh še hotel poučevati. Gubernij pravi zato v svojem tozadevnem poročilu na osrednjo organizacijsko dvorno komisijo z dne 14. februarja l. 1817., da Vodnik italijanske stolice ni supliral, marveč je bil kot provizorični učitelj proti plači (300) 400 gl nastavljen.

Gubernij se je torej postavil na stališče, da ni treba Vodniku ničesar povračevati, marveč da mu pritiče cela plača italijanske stolice, dokler bo to mesto provizorno oskrboval. Radi pokojnine 200 goldinarjev pa predlaga, da se mu ta odbije, ker ima pravico do nje le, če ne uživa nobene druge plače.

Osrednja komisija je 3. marca 1817 to zadevo razrešila tako, da je bil Vodnik, dokler je bil učitelj humanitete (do 16. januarja 1816), upravičen prejemati le polovico prejemkov, določenih za pouk laščine, od takrat dalje pa sicer celo plačo laščine, a mora vrniti izza 26. januarja 1816 izplačano pokojnino, katero dobi le tedaj, če preneha njegovo nameščenje kot provizorični učitelj itali-

¹ Dokler se zadeva ni pojasnila, so mu ustavili vsako plačo.

janskega jezika. Po tem novem preračunu je dolgoval Vodnik erarju 378 gl 36½ kr.

V tej svoji pereči zadevi se je oglašil Vodnik z vlogo dne 27. maja 1817, kjer ugovarja, da bi moral presežek povrniti, ko je pri vladajoči draginji že vse porabil. Vendar pa končno izjavlja, da je pripravljen plačati nazaj, kolikor je preveč prejel, za kar naj mu dovolijo 12 mesečnih obrokov, da mu tako ostane vsaj nekaj plače, da more živeti. Ako pa mora, tako pravi dalje, vrniti previsoko odmerjene dohodke tudi za nazaj, potem naj ima enako pravoveljavnost za nazaj tudi odlok, s katerim je bila zvišana plača za italijansko stolico na 500 gl, ko je on dobival le 400 gl. Enako naj se mu odmeri tudi pokojnina s tretjino plače 700 gl, ki jo je užival kot profesor poezije.

Gubernij je podpiral Vodnikovo zahtevo po zvišanju pokojnine, pridružil se mu je tudi glede zahtevka pri italijanski stolici od 400 na 500 gl, kot tudi glede odplačila v obrokih.

Osrednja komisija je nato 9. septembra 1817 odredila: 1. da se dovoli Vodniku zvišana plača 500 gl za stolico italijanskega jezika od 11. januarja 1816 dalje ter se mu mora ta zastanek naknadno izplačati; 2. se mu morajo povrniti kolkovne pristojbine, ki jih je preveč izplačal za vsoto, katero mora sedaj vrniti; 3. za vrnitev presežka 378 gl 36½ kr se mu dovoli 20 mesečnih obrokov; 4. ako stopi Vodnik v pokoj, se mu odmeri pokojnina od plače 700 gl, torej v znesku 233 gl 20 kr (M. M.).¹

Tako se je torej končala ta zadeva saj deloma ugodno in po željah Vodnika samega, ki je po tem odloku dobil od svoje strani izplačan zastanek okrog 170 gl; za vrnitev razlike v izplačani plači pa so mu dovolili še ugodnejše pogoje, kot je sam za nje prosil.

Po Vodnikovi smrti poroča 25. januarja 1819 kameralna blagajna guberniju na tozadevno vprašanje, da je od svojega dolga že odplačal 20. oktobra 1817 naenkrat 158 gl 20 kr in od novembra naprej v 14 mesečnih obrokih 154 gl 16½ kr, skupaj torej 312 gl 36½ kr, tako da je bilo treba iz Vodnikove zapuščine iztirjati le še preostalih 66 gl, katera vsota je bila pokrita s še nedvignjeno plačo za mesec januar v znesku 41 gl 40 kr in z remuneracijo za predstavljene patente 100 gl, tako da je pripadlo še 75 gl 25 kr v dobro Vodnikovi zapuščini.²

Ker je umrl Vodnik brez oporoke, je prišla

njegova zapuščina do končne ureditve pod sodno upravo: 11. januarja 1819 je dal komisar Vencelj pl. Gandin pod zaporo vse premoženje njegovega stanovanja v kapucinskem predmestju št. 12 (sedaj Miklošičeva cesta št. 4, pritličje, — nekako tam, kjer je Eberlova trgovina). V zadevnem poročilu (Sperrrelation)¹ čitamo, da je Vodnik umrl dne 8. januarja 1819 ob 11. uri zvečer,² — torej približno eno uro razlike z dosedaj običajnim naziranjem glede časa smrti, kot ga navaja Costa.

Kot dediči so se zglasili Vodnikov brat Anton p. d. Žibert, stanujoč v Ljubljani, Šentpetersko predmestje št. 141 ter obe sestri Uršula omož. Breceljnik, mlinarica na Fužinah in Jera Vodnik (pri svojem bratu Antonu v Ljubljani). Z dopisom dne 22. marca pa je prijavila tudi kameralna prokuratura svoj zahtevek v imenu ubožcev in cerkve na Koprivniku, kjer je bil brez oporoke umrli duhovnik Valentin Vodnik nazadnje kot samostojen kurat stalno nameščen in kateri je po veljavnih zakonih pripadlo $\frac{2}{3}$ vsega čistega zapuščinskega premoženja. Dr. Wurzbach je v imenu brata in obeh sester Vodnikovih pri sodni obravnavi dne 26. aprila izjavil, da prizna in se strinja s tem zahtevkom prokurate, nakar je bila določena natančna inventura in cenitev Vodnikove hišne oprave na dan 24. aprila, javna dražba teh predmetov pa na dan 5. maja 1819.

Kot cenilci so bili poklicani srebrar Jan. Köchl, knjigarar Viljem Henr. Korn, krojač Jan. Andres in mizar Jož. Kendle, kot pričé Vodnikov hišni gospodar Fortunat Kerschbaum in Anton Vodnik, kot oblastveni organi pa so fungirali sodni tajnik V. pl. Gandin, avskultant Blaž Vičič in aktuar K. Martini.

Ker bi utegnulo širšo javnost zanimati Vodnikovo premoženje, ki nam dovoljuje razentega tudi mal pogled v njegovo zasebno življenje in njegove domače gospodarske razmere, zato ne smatram za popolnoma neutemeljeno, da podam kratek tozadeven obris, povzet iz cenilnega in licitacijskega protokola, čigar celotna objava bi nas sicer predaleč zavedla. Narodnega gospodarja, ki zasleduje zgodovino in valovanje cen, bodo morda tudi le-te zanimale in mu hočem navesti zato nekaj primerov iz našega slučaja.

Vodnikova obleka in perilo je bilo cenjeno skupno na 66-52 gl, na javni dražbi pa se je dosegel

¹ Prim. za to in naslednje akte dež. sodišča v Ljubljani, fasc. 6 C, 573—636 (de a. 1819).

² Notica v deželnovladnem arhivu (fasc. 56, R. No. 9, št. 438 de 1819), ki pravi, da je umrl na kapi ob 10. uri in tri četrt zvečer, bo najbrže še točnejša.

¹ Arhiv deželne vlade kranjske, fasc. 56, št. 4 de 1817. — Na svoji prošnji se je Vodnik podpisal kot »prov. Professor der Ital. Sprache und Litteratur«.

² Ibid., fasc. 56, R. No. 9 (št. 438, 1224, 1266).

za oboje izkupiček 125·32 gl, torej skorej dvojna vrednost. Med razno njegovo obleko od fraka (4 gl : 7·40 gl),¹ usnatih rokavic (5 kr : 14 kr), ovratnic, brisalk, dežnika, klobuka pa do postelnega perila in čevljev naj omenim le še 4 prožne pasove, ki jih je rabil njihov na kili oboleli lastnik.

Enako ugodno ceno je doseglo na dražbi tudi pohištva in sem spadajoče drobnjarije je bilo v za 97·44 gl (cenjeno na 42·05 gl). Izmed oprave, pohištva in sem spadajoče drobnjarije je bilo v glavni sobi: 1 omara iz orehovine s 3 predali (6 : 17 gl), 1 omara iz smrekovega lesa z nastavkom (2 : 4·39), 1 velika miza (ki se je dala raztegniti) iz smrekovega lesa ter zeleno pobarvana (3 : 4·55), 1 miza iz mehkega lesa in zeleno pobarvana (1 : 2·15), 4 stoli iz orehovine ter z bičjem pleteni (0·40 : 4), zofa iz orehovega lesa z blazinami iz zelenega sukna (1·40 : 5·07), 10 podob z okvirjem in na steklo slikane podobe (kos po 12 kr, skupaj 2 : 6·43), posteljnjak iz smrekovine (0·30 : 2·10) ter ostala drobnjav, kot 2 kovinasta namizna svečnika (0·40 : 1·20), 1 pločevinasta nočna svetilka, namizna posoda in oprava, 2 britvi s kamnom, 2 para očal itd.

V stranski sobi je bilo 1 stojalo za knjige, 1 miza iz mehkega lesa brez prevlake (0·10 : 0·49), 1 ponočni stolec iz mehkega lesa (5 kr : 41 kr), 1 pručica in 2 notna pulta iz češnjevega lesa (2 : 36 kr) ter namizno orodje.

V s h r a m b i je bilo poleg postelje iz mehkega lesa (0·15 : 1·34) in mize iz češnjevine (0·15 : 1·06) zopet mnogo razne namizne posode, steklenic, kozarcev ter nekaj gospodarskega orodja in kuhinjskih potrebščin.

Opravo in posodo, ki je bila v kuhinji sami, so cenili na 1·41 gl (prodano za 3·42 gl). Vina je bilo v kleti v 3 sodčih še 280 bokalov (bokal po 9 in 10 kr), razentega 17 črnih butiljk finejšega vina, ki pa je bilo že pokvarjeno, vse skupaj z eno kadjo za zelje vred cenjeno na 53 gl 7 kr je bilo na dražbi dne 5. maja prodano za 78·20 gl.

Obenem s pohištvom je prišla na dražbo tudi Vodnikova mineralogična zbirka, ki je štela 338 kosov (med njimi 156 večjih) iz najrazličnejših krajev Kranjske, Štajerske, Ogrske, Nemčije itd. Vse to rudno in drugo kamenje je bilo v kartonih in škatljicah spravljeno v veliki stekleni omari in večinoma tudi že lepo določeno in urejeno, s številkami zapisnika, najdiščem in znanstveno oznako.

¹ Prva cena je cenilna, druga na dražbi dosežena. Krajcarje izražam radi krajšega z desetinskim ulomkom, dasi matematično to ni pravilno, ker je takratni goldinar štel le 60 krajcarjev.

Zbirko so cenili na 87·20 gl, ali je niso mogli prodati niti na prvi dražbi, niti na licitaciji knjig, rokopisov in starega denarja, ki se je vršila skoro leto dni kasneje. Ni se namreč oglašil noben ponudnik za to. Da ni bilo treba radi tega razpisovati nove dražbe, ki bi po prvih dveh soditi itak neugodno izpadla, zato je svetovala finančna prokuratura v sporazumu z ostalimi dediči, da se zbirka proda edinemu ponudniku, ki se je medtem oglašil.

Normalnošolski ravnatelj Mešutar je bil namreč pripravljen prevzeti za 30 gl to zbirko za svoj zavod, kjer bi mu, kot je trdil, pri pouku v 4. razredu normalke zelo dobro služila. V tozadavnem dopisu z dne 30. avgusta 1820 priporočá prokuratura, da gubernij tej kupčiji pritrdi, ker bi bila s tem zapuščinska obravnava končno zaključena in bi Vodnikova mineralogična zbirka itak prišla »zu Nutzen der öffentlichen Lehranstalt und der Schulkjugend, welcher der Erblasser als Professor bekanntlich sehr ergeben war.«¹ Gubernij je seveda tej prodaji oz. nakupu pritrdil.

Na prvi dražbi, kot že zgoraj omenjeno, niso prišli na vrsto Vodnikovi rokopisi, njegova razmera obširna knjižnica ter numizmatična zbirka, akoravno sta bili slednji dve že pri inventuri dne 24. aprila 1819 cenjeni. Knjige je cenil ljubljanski knjigarnar Korn. Seznam so morali predložiti revizijskemu uradu, nakar je 12. maja 1819 knjižni cenzor Jurij Pavšek dovolil javno prodajo teh knjig, izmed katerih je izločil le 5 del (Gibbon, *Istoria dell'Imperio romano*; Fo-ka ou les *Metamorphoses*; Fürstl. Anhaltische *Gehaimbe Cantzley*; Hunnius, *Apostasia Romanae Ecclesiae*; Varilas, *La politique de la Maison d'Autriche alla Haye*).

Toda ta dražba se je vršila šele 20. in 21. marca 1820 v ljubljanski mestni šoli, in sicer so prišle prvega dne na vrsto knjige, drugi dan pa rokopisi in numizmatična zbirka. Na to licitacijo so občinstvo opozorili s trikratnim oglasom v »Intelligenz-Blatt zur Laibacher Zeitung«.²

Zapisnik obsega skupno 588 del v enem ali v več zvezkih; knjige so bile prodane za 359·38 gl, — dosegle so na dražbi skoro trikratno cenilno vrednost.³ Tu so predvsem razne šolske knjige in take, ki jih je Vodnik rabil za svojo nadaljnjo strokovno izobrazbo kot: vsakovrstni atlanti (med drugimi »Ptolomejev«, Ulm 1486), geografska in zgodovin-

¹ Arhiv deželne vlade kranjske, fasc. 42, Reg. No. 72 de 1820.

² Letnik 1820, št. 12, 14, 15; str. 135, 162, 186.

³ Popolen seznam knjig se nahaja v arhivu dež. sodišča v Ljubljani. — V deželnem arhivu je shranjen daljši zapisnik knjig, ki jih je kupil Vodnik leta 1799. na dražbi od svojega stanovskega tovariša Jak. Abrahama Penzla za 68 gl 38 kr.

ska dela najrazličnejših držav in dežel, od starih in klasičnih avtorjev pa doli do novejših, besednjaki skoro vseh važnejših evropskih jezikov, med katerimi je dosegel nemško-latinsko-ruski posebno visoko ceno (6:01 gl, cenjen 4 krajcarje), Dalmatinske Biblije II. del je bil prodan za 1 gl 4 kr (cenjen 40 kr), dalje najdemo tu knjige filozofične, mitologične, mineralogične, numizmatične, praktične in podučne vsebine, poleg najrazličnejših grških in rimskih klasikov v originalu in v prestavi, dalje dela in spise Wielanda, Gottscheda, Uza, Petrarke i. dr. Umevno, da je bilo vmes tudi dosti slovenskih in hrvaških knjig leposlovne, grammatikalne, leksikalne ali tudi le nabožne vsebine. Med knjigami je bilo okrog 2 centa »starih in neuporabnih knjig in časopisov«, ki so jih prodali kar »čez« za poldrug goldinar.

Med knjigami so prišle na dražbo tudi (Vodnikove) prestave patentov in podobnih uradnih odredb, šolski katalogi in spisi, različna pisma (na primer ona dunajske knjigarne Strauß, zadevajoča tisk nameravanega besednjaka z imenikom prenumerantov), Vodnikova spričevala in »miscelanea Slavica«, kar vse skupaj je bilo prodano za 2 gl 20 kr (cenjeno na 51 kr).

Razen Vodnikove Pratique, Pisanic in francoske grammatike, je prišlo naprodaj 123 izvodov njegovih »Pesmi za pokušino«, tiskanih na navaden pismeni papir (2 gl : 14:46) ter 28 na holandskem papirju tiskanih izvodov (0:49 : 5:35 gl). Poleg tega pa še posebej en (tudi tiskan) izvod »pesmi za pokušino« s pripombo »vom Verfasser verbessert«, kateri izvod je bil prodan »z več drugimi nemškimi in slovanskimi pesmimi« za 2 gl 1 kr (cenjeno 20 kr). Iz te kratke pripombe licitacijskega zapisnika se ne da posneti, da-li so bile te nemške in slovanske pesmi tiskane ali v rokopisu, ali so bile Vodnikove, ali le slučajno skupaj nabrane.

Izključeno bi namreč ne bilo, da je bilo tu vmes tudi kaj Vodnikovih lastnih pesmi. Iz koncepta Vodnikovega pisma prof. Jungmannu v Pragi (4. januarja 1819)¹ posnamemo, da je Vodnik svoje pesmi za poskušnjo in turnir med Pegamom in Lambergarjem očistil germanizmov, turnir predelal in ga približal narodni pesmi, in da je zložil »več popolnoma novih pesmi«, kar vse da hoče z brambovskimi pesmimi vred tekom leta 1819. izdati v tisku.

¹ Osnutek tega pisma je v kranjskem deželnem arhivu, ki hrani še več Vodnikove literarne in jezikoslovno zanimive korespondence (Primic, Kopitar, Zupančič, Jarnik i. dr.), katere pa tukaj ne objavljam, ker jo je uporabljal že Vidic v svoji razpravi, dasi daleč ne popolnoma izčrpljivo.

Naslednjega dne so prišli na vrsto različni Vodnikovi rokopisi, katere sta cenila kot sodna izvedenca Matevž Ravnikar in profesor Jakob Zupan. Vsled važnosti in velikega pomena tega dela pesnikove zapuščinske ostaline za našo slovstveno zgodovino, objavljam v naslednjem Ravnikarjev in Zupanov cenitveni zapisnik v celoti po izvorniku, ki se nahaja poleg ostalih zapuščinskih aktov v arhivu ljubljanskega deželnega sodišča.

N ^o	Verzeichnis der in dem Verlaß befindlichen Handschriften. — Geschätzt von den Unterzeichneten. ¹	Schätzungs-		Verkaufs-	
		Preis			
		fl	xr	fl	xr
1.	V. Vodnik's Slowenisches Wörterbuch Deutsch Slowenischer Theil, 7 Bände in 4 ^{to} Slowenischer Theil. 5 Bände in 4 ^{to}	30	—	132	20
2.	Naturhistorische zum krainerischen Wörterbuche gehörige Schriften eines gelehrten Krainers — etc.	zum Wörterbuche			
3.	Blas. Kumerdey Schriften die zum krainerischen Wörterbuche gehö- ren — in fol.	gehören der k. k. Bi- bliothek (wohin sie auch abgegeben wurden)			
4.	P. Marci Dictionarium Trilingue, in 4 ^{to}	—	6	—	6
5.	Deutsch Slawisches Wörterbuch . . .	gehört zum Wörterbuche			
6.	Alphabeticon Vindicum. 4 Hefte . . .	dtto			
7.	Lexicalia — etc.	dtto			
8.	Etymologica conamina et Sermo cri- ticus Penzelii de ortu ling. etc. . .	dtto			
9.	Verschiedene zum Krainerischen Wör- terbuche gehörige Schriften . . .	dtto			
10.	Vodnikove Pefmi — etc.	2	—	2	1
11.	Popovizhiana Manuscripta Vendica . .	gehören zum Wörterbuche			
12.	Alphabetum Cyrilicum et Glagoliticum	1	—	1	2
13.	1.) Alphabeta Cyrilica et Glagolitica 2.) Wachtparad Manuscriptum Rossi- co-Cyrilicum 3.) Kritik der Kumerdeyschen Gram- matik von Penzel — etc.	—	3	—	3
14.	Verschiedene Grammatikalische Schriften	—	10	—	10
15.	Valentina Vodnika Pifmenost ali Gra- matika				
16.	Valentina Vodnika Abezeda fa perve Shole				
17.	VaLentina Vodnika Kuharke Bukve				
18.	Valentina Vodnika Geschichte von Krain, Görz und Triest	—	10	—	33
19.	Valentina Vodnika Shteviftvo sa flo- venlke Shole				
20.	Valentina Vodnika Babifhtvo				
21.	Inscriptiones Antiquae	—	20	2	16
22.	Geistliche Reden etc.	—	3	—	8
23.	Slavische Literatur etc.	1	—	6	1

¹ Ta pristavek je pisan z drugim črnilom in z roko Mat. Ravnikarja. Enako tudi cenilna vrednost in pripombe v cenilni rubriki in končne opombe oz. ocene (»Anmerkungen«).

Anmerkungen.

1. Das sub N^{ro} 1 vorkommende Wörterbuch ist eine schätzbare Vorarbeit zu einem Wörterbuche; aber noch kein Wörterbuch. Insbesondere ist der krainisch-deutsche Theil kaum ein Entwurf zum Wörterbuche zu nennen.
2. Die sub N° 2 vorkommende Schrift ist eine Sammlung krainerischer naturhistorischer Wörter in Abschrift, wovon sich das Original bey B. v. Zois befindet. Also ein Beytrag zum Wörterbuche.
3. Die Schriften sub N^{ro} 3 sind frühere Sammlungen des sel. Kumerdey für das krainische Wörterbuch. Sie gehörten dem seligen Freyherrn Siegmund v. Zois, die Vodnig zur Benutzung in seinen Händen hatte, der selige Baron aber nach der Erklärung des Herrn Bibliothekärs Kallister der kk. Bibliothek noch in vivis schenkte, und der verstorbene Vodnik auch noch im Leben bis zum Buchstaben G an die Bibliothek ausfolgte. Die folgenden Buchstaben aber zum Gebrauche noch bei sich behielt.
4. Die Handschrift N° 4 ist eine blosse Abschrift des Wörterbuches (gedruckten) vom P. Marcus geordnet nach den verschiedenen Redetheilen.
5. N° 5 ist ein älterer Versuch eines steyerländischen Geistlichen zu einem Wörterbuche vom sehr geringen Werthe. Vielleicht nur zum Gebrauche mitgetheilt. Auf jeden Fall gehört es zum Wörterbuche.
6. N° 6 ist das erste Maculare vom krainisch-deutschen Theile des Wörterbuches. Daher ein werthloses Duplikat von N° 1.
7. N° 7 ein Beytrag zum Wörterbuche vom Herrn von Prekelfeld; enthält mehrere Benennungen von Vögeln, und mehrere Bauern-Familien-Nahmen etc. Gehört daher zum Wörterbuche.
8. N^o enthält einige Wörtersammlungen als Beytrag zum Wörterbuche.
9. Eben so N° 9. für sich ohne Werth.
10. Sind die meisten schon abgedruckt in den Péfme sa pokufhnjo, und hier nur zum Theile verbessert, wohl auch hie und da verschlechtert. Das Nähmliche gilt von den Landwehrliedern. Nur einige Stücke sind neu, doch noch nicht ganz ausgefeilt.
11. N° 11 kann nur als Beytrag zum Wörterbuche betrachtet werden.
12. N° 12 enthält verschiedene slavische Alphabete.
13. Sub N° 13 das Stück 1 heißt nichts, das Stück N° 2 ist eine geschriebene russische Wachtparade, das Stück 3 ein Brief des ehemaligen hiesigen Professors Penzel.
14. N° 14 etwas sehr unbedeutendes für die Litteratur.
- 15–20. Diese Nummern mit Ausnahme des N^{ro} 19 sind lauter bereits schon abgedruckte Manuscripte. N^{ro} 19 ist ein Uebersetzungs-Versuch des Normalschulrechenbüchelchens.¹
21. N° 21 eine Sammlung römischer Inschriften; wovon viele bereits im Wochenblatte abgedruckt sind.

¹ Vodnikovo »Števištvo« je prestava Guillard-ove računice l'aritmética delle prime scuole (8°, 1808), katero delo se navaja med ostalimi njegovimi knjigami.

22. N^{ro} 22. Sind Vodnikische Predigten vom verschiedenen Werthe, oder vielmehr hingeworfene Gedanken zu Predigten.
23. N^{ro} enthält die Vodnikische Correspondenz. Laibach den 28ten Februar 1820.

Blasius Vitschitsch, m. p.
als abgeordneter Komissär.

Matthäus Raunicher, m. p.
Domherr, und vom k. k. Landrechte bestellter Schätzmann.

Jakob Supan, m. p.
Professor des Alten Testaments und vom Landrechte bestellter Schätzmann.

Cene, za katero so bili rokopisi na dražbi odprodani, so povzete iz drugega, predstoječemu sicer popolnoma enako se glasečega licitacijskega protokola z dne 24. marca 1820 (podpisana: Blasius Vitschitsch m. p., Lizitationskommissär; Joseph Samassa, Mit-Commissair, m. p.). Radi preglednosti sem te na licitaciji dosežene cene vstavil kar takoj že v prvi Ravnikarjev cenilni zapissek, posebno še ker je že bila tu za to določena rubrika. Pri št. 3 na robu (v oklepaju) pristavljena opomba, da so Kumerdejevi spisi bili že oddani licejski knjižnici, je bila povzeta iz licitacijskega protokola. Glasom tega protokola so bili torej prodani Vodnikovi rokopisi za 144 fl 40 kr.

Nastane pa vprašanje, kdo je bil, oz. kdo so bili tisti, ki so kupili Vodnikovo knjižnico in njegovo rokopisno gradivo. Da so se že sodobniki zavedali literarne važnosti in znali ceniti pomen Vodnikove znanstvene ostaline, nam je med drugim v dokaz poročilo, ki ga je poslala 16. marca l. 1820, sodna oblast guberniju, v katerem naznanja, da se bo vršila 20. marca javna dražba zadevnih predmetov. Opozarjajoč na neoviran promet s podobnimi objekti v tuzemstvu, končuje ta dopis tako-le: »nachdem sich jedoch das löbliche k. k. Gubernium etwa doch veranlaßt finden könnte, zur Verhinderung der etwaigen Ausschwärtzung der fräglichen Manuscripte, Münzen und Mineralien in Folge der mit dem Gubernial Circulare vom 5ten Februar 1819 N° 1476 bekannt gegebenen Allerhöchsten Entschließung vom 19ten September und 23. November 1818 irgend welche politischen Vorsichten zu trefen, so giebt man sich die Ehre, Löblichselbes von dieser bevorstehenden Lizitation dienstfreundlichst in Kenntniss zu setzen.«

Odlok, na katerega se sodišče sklicuje, prepoveduje izvažati iz monarhije slike, sohe, antične, numizmatične in bakrorezne zbirke, redke rokopise, kodekse, stare tiske ter sploh umetniške in literarne predmete, »welche zum Ruhm und zur Zierde des Staates beytragen«. Promet teh umet-

nin in redkosti v mejah monarhije pa je ostal neutesnjeno prost.

V svojem odgovoru na gornjo noto pravi gubernij, da imajo bankalna oblastva že vsa potrebna navodila, da se prepreči izvoz podobnih predmetov, kot jih navaja omenjena cesarska odredba. Obenem je pa gubernij zelo želel, da mu sodišče naznani kupce Vodnikovih zbirk, češ da goji »den lebhaften Wunsch in die Kenntnis zu gelangen, wer die Erkäufer dieser Schätze vaterländischer Kunst und wissenschaftlichen Fleisses seyen, um allenfalls dahin wirken zu können, daß solche der Zukunft erhalten, und sobald es die Verhältnisse gestatten, für eine allgemein nützliche Bestimmung verwendet werden.«¹

Ker je vlada sporočila sodišču to svojo željo šele 24. marca, torej tri dni po izvršeni dražbi, zato nam bo razumljivo dejstvo, da licitacijski sezname in zapisniki deželnega sodišča nimajo poleg cen zabeleženih tudi imen kupcev. Šele pozneje so zbrali zahtevani imenik licitatorjev-kupcev manuskriptov in numizmatične zbirke iz dražbe dne 21. marca in poslali to listo (12. maja 1820) guberniju. Na zadevnem spremnem aktu stoji pripomba, da so to listo izročili »visokemu prezidiju«, — a danes tega važnega in zanimivega seznamka nisem mogel nikjer izslediti.

Iz poročil in beležk poznejše dobe sem mogel za večino teh stvari dognati, kaka je bila njih usoda in pot v današnje javne zbirke. Tako je kupil rokopisno gradivo za slovenski besednjak Matevž Ravnikar. Zanimanje za ta del ostaline je moralo biti precejšnje, kar lahko sklepamo iz tega, da so udeležniki dražbe gnali rokopis od 30 gl na 132 gl 20 kr., kar moramo z ozirom na takratno denarno vrednost imenovati prav čedno vsoto. Ravnikar je podaril pozneje rokopis prof. Metelku; ta ga je l. 1848. izročil v objavo »Slovenskemu društvu«, ki je šele končno moglo z gmotno pomočjo škofa Antona Alojzija Wolfa in pod Cigaletovim uredništvom izročiti v tisk tako dolgo in težko pričakovani besednjak.² Manuskript pa je zapustil Metelko ljubljanski licealni knjižnici, katera hrani iz njegove zapuščine večino Vodnikovih rokopisov, ki jih navaja naš seznamek. Zaenkrat pa še ne morem dognati, da li je Metelko te rokopise sam kupil na dražbi, ali pa jih je dobil od Ravnikarja. — Edinole rokopis Vodnikove zgodovine je prišel iz Metelkove zapuščine v muzejski arhiv.

Vodnikova pesniška ostalina je prišla na dražbi v roke licealnega knjižničarja Matija Kallistra, po čigar smrti jo je po istem potu dobil knjižničar Mihael Kastelec in jo namenil po objavi izročiti licealni knjižnici ljubljanski. Ali Kastelec sam ni prišel do te objave, marveč je na stara leta odstopil založbeno pravico (a ne lastnine do rokopisa) knjigarnarju O. Wagnerju, ki je redakcijo poveril Fr. Levstiku. Ker je bil Wagner Slovenski Matici nekaj dolžan, je leta kljub protestu Kastelčevega pooblaščenca Levstika vrnila med Wagnerju zarubljene knjige tudi ta Vodnikov rokopis in ga kupila na dražbi 3. marca 1868 za 20 gl. Zadeva se je pozneje na ta način mirnim potom uredila, da je Kastelčeva hči Amalija Pfeifer dne 25. oktobra 1870 kot dedinja izročila rokopis Matici Slovenski.¹

Vodnikovo korespondenco pa je kupil prof. Jakob Zupan in jo pozneje, ko so deželni stanovni kranjski ustanovili muzej, izročil v dar temu zavodu, tako da je domalega vse, kar hrani danes naš deželni arhiv od Vodnikovih stvari, prišlo potom Zupanovih rok v naš muzej.²

Kam je prešlo ostalo Vodnikovo rokopisno gradivo in njegova knjižnica, je zaenkrat težko dognati, pa je tudi zelo dvomljivo, da se je še kaj več ohranilo, kar je že zbranega v naših javnih znanstvenih zavodih. Med Vodnikovo ostalino je bilo najbrže še nekaj, četudi le napol izdelanih ali šele začetih rokopisnih osnutkov, katerih naši seznamki ne navajajo izrečno.

Tako izvemo iz enega Primičevega pisma (Gradec, 29. novembra 1811), da je ta vsodbujal Vodnika, da bi že izdal svoje »travestirten Kleinstädter«. Ob drugi priliki zopet (10. junija 1813) mu pošilja Primic nekaj nabranih besedi za besednjak, a zahteva od pesnika protiuslužno: »daß Sie mir die versprochenen Lieder und Ihre Krainisch-Kleinstädter (Komödie) überschicken«. Vodnik si je na hrbtu pisma zaznamoval Primičeve želje, med drugim »Maloméshani«.

Na dražbi dne 21. marca 1820 je bila za 83 gl neznano komu prodana tudi Vodnikova numizmatična zbirka, katero so izvedenci cenili na 58 gl 46 kr. Zbirka je bila lepo urejena in z natančnim zapisnikom opremljena. Vsak novec posebej je bil zavrt v kosček papirja, na katerem je bil pravilen opis novca z dostikrat jako obširno Vodnikovo raz-

¹ Fr. Levstik, O Vodnikovem rokopisu. (Dunajski Zvon, 1870, str. 300, 318, 334.)

² Prim. objavo njegovih darov v izredni prilogi lista Illyr. Blatt, Landesmuseums-Beiträge, z dne 5. aprila 1832, XVI, sub No. 712; 24. julija 1832, XVIII, sub No. 806; 1834, XXXII, sub No. 560.

¹ Arhiv dež. vlade kranjske, fasc. 18, Reg. No. 83 de a. 1820.

² Lavrenčič, Anton Al. Wolf. Ob stoletnici njegovega rojstva. 1882. (Ponatis iz Novic.) Str. 35.

lago v latinskem jeziku z natančno navedbo datuma in najdišča.

Glasm inventarnega zapisnika je obsegala ta zbirka vsega skupaj 362 kosov, med temi 1 zlat novcev, mnogo lepih starih srebrnih in bakrenih (bronastih) novcev, poleg tega pa tudi bogato zbirko novejšega denarja najrazličnejših potentatov.

Na dan 28. junija 1820 so na javni dražbi, ki so jo tudi to pot uradno razglasili,¹ prodali Vodnikovo srebrnino, in sicer 4 namizne žlice, 3 kavine žličke, dvoje zaponk za čevlje ter eno uro, vse skupaj za 26 gl 22 kr. (cenjeno na 25 gl 45 kr.).

Istege dne je prišlo na prodaj še ostalih (najbrže med tem časom najdenih) 235 izvodov Vodnikove Pismenosti, katere posamezni kos je cenil običajni cenitveni izvedenec Korn na 3 kr., a so bili na dražbi prodani povprečno od 3 do 5 kr., vseh 235 iztisov skupaj za 17 gl 35 kr. — Zbirke mineralij pa tudi na tej dražbi ni maral nihče kupiti; o njeni nadaljnji usodi sem imel priliko že zgoraj poročati.

Ko je bilo na ta način končno vse Vodnikovo zapuščinsko premoženje spravljeno v denar, je bila dana šele možnost, da se obravnava zaključi in postavnim dedičem izplačajo pripadajoči deleži. Ali k dosedanjim se je med tem časom priglasil nov dedič, ki je zahteval vso zapuščino zase, sklicujoč se na tozadevne izjave rajnega Vodnika.

Bila je to njegova kuharica in gospodinja Eva Bučar (Wutscher, Buscherin), ki je služila in gospodinjila Vodniku celih 24 let, torej vse od tistega časa naprej, ko je nastopil svojo službo v Ljubljani. Udinjana je bila za letnih 30 gl, a ji je Vodnik izplačeval le po 10 gl na leto za njene najnujnejše potrebe, tako da ji je ostalo še v njeno dobro 480 gl, katerih preje ni zahtevala, ker ji je Vodnik opetovano zatrjeval, da bo ona glavna in edina dedinja njegovega premoženja.

Da bi svojo pravico dokazala in podprla s pričami, je naprosila Vodnikovega hišnega gospodarja Fortunata Kerschbauma, Andreja Maliča in frančiškanskega cerkovnika Jurija Trobivšeka, da so 1. aprila 1819 dali na sodni zapisnik zadevne Vodnikove izjave. Bilí so pripravljene s prisego potrditi, da je Vodnik opetovano, zlasti pa okrog zadnjega Božiča ustmeno in pri popolni zavesti izjavil: »Ako umrjem preje kot moja kuharica Eva Bučar, naj bo ona dedinja vsega mojega malega premoženja«. In sicer se je tako izrazil napram Fortunatu Kerschbaumu ob priliki, ko je bil o tem

času povabljen k njemu na obed, napram Maliču, ko je bil rajnik pri njemu na obisku, proti Juriju Trobivšeku pa, ko je prišel k frančiškonom maševat.¹

Vendar pa ta naknadno protokolirana oporoča ni mogla biti veljavna. Manjkale so namreč običajne formalitete, ki so bile potrebne za pravno veljavnost vsake ustno izražene poslednje volje. Predvsem bi moral Vodnik podati svojo izjavo skupno vsem trem pričam, ne pa ločeno in ob različnem času.

Ker je bila torej ta oporoča neveljavna in se je bilo kljub temu treba poravnati z Evo Bučar radi njenega upravičenega zahtevka na zaostali plači, je predlagala 18. septembra 1820 finančna prokuratura guberniju, da privoli poravnati z Bučarjevo na ta način, da se ji izplača 200 gl, s katero svoto se je ta zadovoljila in se odpovedala vsaki nadaljnji zahtevi.

Gubernij je nasvetu in načinu rešitve tega spornega vprašanja seveda pritrnil, uvažujoč tudi okolnost, da se mora staremu in zvestemu poslu priznati njegov zaslužek, zlasti še, ker je pokojnik večkrat in pred pričami izjavil, da bo kuharica njegova dedinja in ker se zdí, da je le nagla smrt kriva, da ni napravil pravoveljavne oporoče, v kateri bi svojega posla, če ne boljše, pa vsaj glede zastale plače odškodoval. Na ta način so se ognili tudi neizogibni tožbi, ki je sicer pretila.²

Eva Bučar, ki je do prve licitacije pazila na Vodnikovo zapuščino v stanovanju in dobila za to 15 gl nagrade, ni preživela dolgo svojega gospodarja. Začetkom poletja 1821 se je preselila tudi ona za njim v večnost.

V Vodnikovi zapuščini so našli razen 9 gl 53 kr. gotovine še en francoski rentni transfert (No. 388, dtto. 31. III. 1812) za 9001 fr. 60 cent., glaseč se sicer na Vodnikovo ime, a je slednji le upravljal ta vrednostni papir spočetka za Jero Pirc iz Smlednika, pozneje pa za Katarino Drobnič in njenega moža v Kranju, kateremu je 13. julija 1812 izplačal iz svojega na račun tega transferta 528 gl 55 $\frac{3}{4}$ kr., katero svoto je morala sedaj Katarina Drobnič vrniti Vodnikovi zapuščinski masi, kateri moramo prišteti še onih 75 gl 25 kr., ki so ostali čisti od Vodnikove plače za mesec januar 1819 in njegove nagrade po odbitku dolžnega povračila.

Razentega je imel Vodnik še iztirjati na plači, ki mu jo je ostala dolžna francoska uprava, znesek

¹ Arhiv dež. sodišča v Ljubljani, odd. testamenti, lit. V, št. 57.

² Arhiv dež. vlade kranjske, fasc. 42, Reg. No. 72 de a. 1820.

¹ Intelligenz-Blatt zur Laibacher Zeitung, 1820, No. 50, str. 727.

111 gl 6 kr., kar se je šele sedaj pri zaključku njegove zapuščinske razprave zgodilo.¹ Aktiva Vodnikovega zapuščinskega premoženja so znašala po preračunu z dne 23. februarja 1821 skupaj 1695 gl 20³/₄ kr., pasiva pa 358 gl 23 kr., tako da je ostalo čiste zapuščine 1336 gl 57³/₄ kr., h kateri svoti je prišlo pozneje še eno francosko nakazilo v znesku 26 gl 32 kr.

Med stroške in bremena spada predvsem poravnalna svota (200 gl), izplačana kuharici Bučar, 20 gl za četrletno stanarino (januar—april 1819), ki jo je zahteval hišni gospodar, dalje Silvestru Homanu 46 gl 58 kr. za 24¹/₂ funta voščениh sveč, ki jih je dobavil po naročilu Antona Vodnika, ter 42 gl 7 kr. frančiškanskemu cerkovniku Blažu Pettauerju za stroške pogreba. K tem izdatkom je treba še prišteti nagrado cenilnim možem, dražbene in razne podobne manjše troške.

Po prvotnem razdelitvenem načrtu bi pripadlo vsakemu postavnemu dediču (cerkvi na Koprivniku, ubožcem ravnotam in sorodnikom) od Vodnikovega zapuščinskega premoženja po 445 gl 39¹/₄ kr., tako da bi Vodnikovi sestri in brat prejeli vsakeri le po 148 gl 16¹/₄ kr., ker so morali ti slednji plačati še 2% smrtno takso (8 gl 55¹/₄ kr.), s čemur se je njih skupna tretjina znižala na 436 gl 44 kr.

Proti tej enakomerni razdelitvi pa se je pritožila sestra Jera Vodnik in prosila (5. marca 1821), da ji prisodijo tudi še ono tretjino, ki naj bi pripadla po zakonu koprivniškimi ubožcem.

Okrožni urad je na tozadevno vprašanje gubernija poročal, da je Jera Vodnik v resnici revna, brez premoženja, vedno bolehnata ter nezmožna se z lastnim delom preživljati; podpirati bi jo mogel njen premožni brat, usnjari Anton. — Vlada je glede na to 31. avgusta 1821 naročila ubožnici na Koprivniku, da mora svoj delež naložiti po 5%, in da bo

te obresti do svoje smrti uživala revmatična in slabotna, 51letna ubožna Vodnikova sestra Jera.

Slednja pa se ni zadovoljila samo z obrestmi ubožne tretjine, marveč se je po svojem zastopniku dr. Wurzbachu pritožila na vrhovno sodišče na Dunaju, češ da je že itak dovolj časa bila v nadlego in breme sestri Uršuli in bratu Antonu in bi se je bil rajnki brat gotovo v oporoki po bratovsko spomnil, da ni umrl tako nenadne smrti. Dalje pravi sestra Jera v tej pritožbi, da si Vodnik v času svojega kratkega službovanja na Koprivniku ni le ničesar prihranil, marveč se je moral še zadolžiti.

Finančna prokuratura je v tej zadevi izjavila, da uči skušnjava, da kuracijska duhovščina na Kranjskem ponavadi ne napravlja oporok, ker da se v tem oziru duhovniki popolnoma strinjajo z zakonitimi določbami, in če že testirajo, potem je vedno glavni dedič kaka verska ali pobožna ustanova (causa pia).

Vendar je bil kljub tej izjavi uspeh ta, da je z odlokom dne 3. januarja 1822 dobila pesnikova sestra Jera tretjino od ubožne tretjine (namreč 148 gl 33 kr.) v svojo last, ostali dve tretjini (297 gl 6 kr.) pa ste pripadli koprivniškimi ubožcem.¹

Iz novih denarnih virov, katerih nisem mogel natančneje izslediti, je narastlo Vodnikovo zapuščinsko premoženje v toliko, da je dobila dne 4. aprila 1823 cerkev na Koprivniku nakazanih 507 gl 5¹/₂ kr., tamošnji ubožci pa 338 gl 3¹/₂ kr., od katere svote je vrnila cerkev 10 gl, ubožni zaklad pa 5 gl na račun tistih 15 gl, ki so jih nekoč izplačali kuharici Evi Bučar za nadzorstvo in strazenje Vodnikovega stanovanja.²

Glede naložitve koprivniškega denarja v vrednostnih papirjih poroča ljubljanski okrožni urad guberniju še dne 13. februarja 1824, tako da se je ta obravnava vlekla nič manj kot celih pet let, predno so jo končno mogli zaključiti.

¹ Arhiv dež. vlade kranjske, fasc. 42, Reg. No. 19 de a. 1821/22.

² Ibid., fasc. 42, št. 7 de a. 1823/24.

